

ONA TILI VA ADABIYOT TA'LIMIDA XALQ OG'ZAKI IJODIDAN FOYDALANISH

Madrimova Sohibjamol Madyarovna

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ona tili va adabiyot ta'limida xalq og'zaki ijodidan foydalanishning pedagogik ahamiyati, didaktik imkoniyatlari hamda o'quvchilarning nutqiy, estetik va ma'naviy-axloqiy kompetensiyalarini rivojlantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada maqol, topishmoq, ertak, doston, rivoyat va afsonalar kabi xalq og'zaki ijodi namunalari orqali o'quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat, mustaqil fikrlash, badiiy tafakkur va og'zaki hamda yozma nutq malakalarini shakllantirish masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: xalq og'zaki ijodi, ona tili ta'limi, adabiyot ta'limi, maqol, topishmoq, ertak, doston, rivoyat, badiiy tafakkur, nutq madaniyati, milliy qadriyatlar, ta'lim samaradorligi.

Аннотация: В данной статье рассматриваются педагогическая значимость и дидактические возможности использования устного народного творчества в преподавании родного языка и литературы. Анализируется роль пословиц, загадок, сказок, дастанов, преданий и легенд в развитии речевой культуры, эстетического восприятия, нравственно-духовных качеств и самостоятельного мышления учащихся. Особое внимание уделяется вопросам формирования у обучающихся уважения к национальным ценностям, развитию устной и письменной речи, а также обогащению содержания урока средствами народного творчества.

Ключевые слова: устное народное творчество, родной язык, литература, пословица, загадка, сказка, дастан, предание, художественное мышление, речевая культура, национальные ценности, эффективность обучения.

Abstract: This article examines the pedagogical significance and didactic potential of using folklore in the teaching of native language and literature. It analyzes the role of proverbs, riddles, fairy tales, epics, legends, and oral narratives in developing students' speech culture, aesthetic perception, moral values, and independent thinking. The article also highlights the importance of folklore in fostering respect for national values, enriching oral and written speech, and enhancing artistic thinking among learners.

Keywords: folklore, native language education, literature education, proverb, riddle, fairy tale, epic, legend, artistic thinking, speech culture, national values, teaching effectiveness.

KIRISH

Bugungi globalashuv va axborotlar almashinuvi kuchaygan davrda yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash, ularning ma'naviy dunyosini boyitish, mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish hamda ona tiliga bo'lgan hurmatini mustahkamlash ta'lim tizimi oldidagi muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, ona tili va adabiyot ta'limi o'quvchilarning nafaqat savodxonligini oshirish, balki ularning tafakkuri, nutqi, estetik didi va ma'naviy-

axloqiy qarashlarini shakllantirishda alohida o'rin tutadi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, mazkur fanlarni o'qitishda xalq og'zaki ijodi namunalaridan samarali foydalanish dolzarb pedagogik masalalardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Xalq og'zaki ijodi har bir millatning asrlar davomida shakllangan hayotiy tajribasi, dunyoqarashi, orzu-intilishlari, axloqiy mezonlari va estetik qarashlarini o'zida mujassam etgan bebaho ma'naviy merosdir. Ertaklar, dostonlar, maqollar, topishmoqlar, afsonalar, rivoyatlar, lapar va allalar xalq tafakkurining mahsuli sifatida yosh avlodni tarbiyalashda, ularda ezgulik, vatanparvarlik, mehnatsevarlik, halollik, sabr-toqat, mardlik kabi insoniy fazilatlarni shakllantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu bois xalq og'zaki ijodi namunalari ona tili va adabiyot darslarining mazmunini boyituvchi, ularni hayot bilan bog'lovchi, ta'lim jarayonini mazmunan teranlashtiruvchi ta'sirchan manba hisoblanadi.

Ona tili ta'limida xalq og'zaki ijodi o'quvchilarning lug'at boyligini oshirish, nutq madaniyatini shakllantirish, ifodali o'qish va ravon so'zlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, maqol va matallar o'quvchilarning obrazli fikrlashini rivojlantirsa, topishmoqlar ularning mantiqiy tafakkurini charxlaydi, tezkor mushohada yuritishga o'rgatadi. Adabiyot ta'limida esa ertak, rivoyat, afsona va dostonlar o'quvchilarda badiiy idrokni kuchaytiradi, qahramonlar timsolida hayotiy xulosalar chiqarishga, ezgulik va yovuzlikni farqlashga, milliy qadriyatlarning mohiyatini anglashga yordam beradi.

Bugungi kunda ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlar, interfaol metodlar va kompetensiyaviy yondashuv keng qo'llanayotgan bir sharoitda xalq og'zaki ijodidan foydalanish masalasi yangi pedagogik mazmun kasb etmoqda. Chunki xalq og'zaki ijodi namunalari o'quvchini faqat tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki faol mushohada yurituvchi, tahlil qiluvchi, munosabat bildiruvchi shaxs sifatida shakllantirish imkonini beradi. Bu esa ta'lim samaradorligini oshirish bilan birga, o'quvchilarning milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotiraga hurmat bilan qarash hamda ma'naviy merosni qadrlash tuyg'ularini mustahkamlaydi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, hozirgi ta'lim amaliyotida ona tili va adabiyot darslarida xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish ko'p hollarda an'anaviy va cheklangan shaklda olib boriladi. Vaholanki, bu boy ma'naviy manbadan tizimli, maqsadli va metodik jihatdan asoslangan tarzda foydalanish darslarning tarbiyaviy, rivojlantiruvchi va ta'limiy imkoniyatlarini yanada kengaytiradi. Shu jihatdan xalq og'zaki ijodini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o'qitish metodikasini takomillashtirish ilmiy-pedagogik zarurat hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi ona tili va adabiyot ta'limida xalq og'zaki ijodidan foydalanishning nazariy-pedagogik asoslarini yoritish, uning didaktik imkoniyatlarini tahlil qilish hamda o'quvchilarning nutqiy, badiiy va ma'naviy kompetensiyalarini rivojlantirishdagi o'rnini ochib berishdan iborat.

ASOSIY QISM

Ona tili va adabiyot ta'limi tizimida xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish o'quvchilarning intellektual, nutqiy, estetik hamda ma'naviy-axloqiy rivojlanishida muhim didaktik vosita hisoblanadi. Xalq og'zaki ijodi millatning ko'p asrlik hayotiy tajribasi, turmush tarzi, dunyoqarashi, orzu-intilishlari va axloqiy mezonlarini o'zida mujassamlashtirgan bebaho ma'naviy meros bo'lib, u yosh avlodni barkamol etib

tarbiyalashda katta pedagogik imkoniyatlarga ega. Shu sababli ushbu manbadan ona tili va adabiyot darslarida maqsadli, tizimli va metodik asosda foydalanish zamonaviy ta'limning muhim yo'nalishlaridan biri sanaladi.

Xalq og'zaki ijodi namunalarining ta'lim jarayonidagi ahamiyati, avvalo, ularning tabiiyligi, hayotiyliigi, xalqona donishmandlikka boyligi va tarbiyaviy kuchi bilan belgilanadi. Maqollar, matallar, topishmoqlar, tez aytishlar, ertaklar, afsonalar, rivoyatlar, dostonlar va qo'shiqlar o'quvchilarning yosh xususiyatiga mos ravishda ularning qiziqishini uyg'otadi, fikrlash doirasini kengaytiradi, ona tilining boy ifoda imkoniyatlarini amaliy ravishda anglashga yordam beradi. Ayniqsa, xalq og'zaki ijodining obrazlilik, emotsionallik va ixchamlik kabi xususiyatlari o'quvchilarning darsga bo'lgan faolligini oshiradi, bilimni ongli va mustahkam o'zlashtirishga sharoit yaratadi.

Ona tili ta'limida xalq og'zaki ijodidan foydalanish bir necha muhim yo'nalishda namoyon bo'ladi. Birinchidan, u o'quvchilarning lug'at boyligini oshirishga xizmat qiladi. Masalan, maqol va matallarda uchraydigan obrazli iboralar, ko'chma ma'nolar, qadimiy va xalqona so'z birliklari o'quvchilarning til sezgisini kuchaytiradi. Ikkinchidan, topishmoq va tez aytishlar yordamida talaffuz aniqligi, nutq ravonligi, fonetik sezgirlik va mantiqiy tafakkur rivojlanadi. Uchinchidan, maqollar vositasida gap tuzish, mazmunni izohlash, sinonim va antonimlarni topish, matn tuzish, xulosa chiqarish kabi amaliy mashqlarni tashkil etish mumkin. Bu jarayonda o'quvchi til birliklarini nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham o'zlashtiradi.

Adabiyot ta'limida xalq og'zaki ijodi namunalari yanada kengroq estetik va tarbiyaviy imkoniyatlarni namoyon etadi. Ertaklar, afsonalar, rivoyatlar va dostonlar o'quvchilarda badiiy tafakkur, obrazli idrok, voqea-hodisalarni tahlil qilish, qahramonlar xarakterini baholash, yaxshilik va yomonlik mezonlarini ajrata olish ko'nikmalarini shakllantiradi. Masalan, ertaklar orqali ezgulikning yovuzlik ustidan g'alaba qilishi, halollik, mehnatsevarlik, sabr, jasorat kabi fazilatlarining qadri ochib beriladi. Dostonlar esa o'quvchilarda vatanparvarlik, sadoqat, mardlik, or-nomus va fidoyilik tuyg'ularini mustahkamlaydi. Shu ma'noda xalq og'zaki ijodi badiiy asarni tushunishning dastlabki maktabi vazifasini bajaradi.

Xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish o'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirishda ham alohida ahamiyatga ega. Chunki ushbu namunalar tilning tabiiy, obrazli, ta'sirchan va xalqona shaklini o'zida mujassam etadi. O'quvchi maqol, topishmoq yoki rivoyat matni bilan ishlash jarayonida fikrni ixcham, lo'nda va mazmunli ifodalashga o'rganadi. Ifodali o'qish, qayta hikoyalash, rollarga bo'lib o'qish, mazmunini sharhlash, davom ettirish yoki muqobil yakun yaratish kabi topshiriqlar esa o'quvchining og'zaki va yozma nutq faoliyatini rivojlantiradi. Ayniqsa, dars jarayonida xalq og'zaki ijodiga oid matnlar asosida munozara, suhbat, savol-javob, klaster, insert, aqliy hujum kabi interfaol metodlarni qo'llash o'quvchilarning mustaqil fikrlashini kuchaytiradi.

Mazkur manbalarning tarbiyaviy imkoniyatlari ham nihoyatda kengdir. Xalq og'zaki ijodida xalqning axloqiy ideallari, ezgulik haqidagi tasavvurlari, kattaga hurmat, kichikka izzat, mehnatsevarlik, halollik, sabr-toqat, ota-onaga sadoqat, Vatanga muhabbat kabi qadriyatlar mujassam. Shuning uchun ham ona tili va adabiyot darslarida xalq og'zaki ijodidan foydalanish nafaqat bilim berish, balki komil insonni tarbiyalash vazifasiga ham

xizmat qiladi. O'quvchi bu namunalar orqali milliy o'zlikni anglaydi, ajdodlar tafakkuri bilan tanishadi, o'z xalqining madaniy ildizlariga hurmat bilan qarashni o'rganadi. Bu esa bugungi globallashuv sharoitida milliy identifikatsiyani asrash va mustahkamlashning muhim omillaridan biridir.

Xalq og'zaki ijodidan foydalanishning metodik jihatlari ham ilmiy-pedagogik yondashuvni talab qiladi. Avvalo, o'qituvchi darsning maqsadi, o'quvchilarning yoshi, mavzuning xarakteri va kutilayotgan natijalarni hisobga olgan holda og'zaki ijod namunalarini tanlashi lozim. Boshlang'ich sinflarda topishmoq, tez aytish, maqol va sodda ertaklardan foydalanish samarali bo'lsa, yuqori sinflarda rivoyat, afsona, doston va murakkabroq badiiy mazmundagi matnlar bilan ishlash maqsadga muvofiqdir. Bundan tashqari, o'qituvchi xalq og'zaki ijodi namunalarini faqat matn sifatida emas, balki tahlil, taqqoslash, ijodiy yondashuv, rolli ijro va muammoli vaziyatlar yaratish vositasi sifatida qo'llashi kerak.

Masalan, maqol bilan ishlashda uning mazmunini sharhlash, hayotiy misollar bilan izohlash, mavzuga mos maqollarni topish, qarama-qarshi mazmundagi maqollarni taqqoslash kabi usullar samarali hisoblanadi. Topishmoq bilan ishlash esa o'quvchilarning kuzatuvchanligi, tafakkur tezligi va umumlashtirish qobiliyatini oshiradi. Ertaklar ustida ishlashda qahramonlarga tavsif berish, voqealar ketma-ketligini tahlil qilish, ertakdan chiqarilgan xulosani bayon etish, zamonaviy talqin yaratish kabi topshiriqlarni berish mumkin. Dostonlar bilan ishlashda esa obrazlar tizimi, konflikt, g'oya, badiiy vositalar, milliy ruh va tarixiy tafakkur singari jihatlar o'quvchilarning tafakkur darajasiga mos ravishda tahlil qilinadi.

Bugungi ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etayotgan bir paytda xalq og'zaki ijodidan foydalanish bu jarayonga hamohang ravishda yangi mazmun kasb etmoqda. Chunki xalq og'zaki ijodi namunalarini o'rganish orqali o'quvchilarda kommunikativ kompetensiya, ijtimoiy-faol fuqarolik kompetensiyasi, milliy va umummadaniy kompetensiya, axborot bilan ishlash ko'nikmalari va mustaqil fikrlash malakalari shakllanadi. Xususan, matnni tushunish, tahlil qilish, baholash, o'z munosabatini bildirish, og'zaki va yozma shaklda ifodalash kabi ko'nikmalar xalq og'zaki ijodi asosidagi topshiriqlar orqali samarali rivojlantiriladi.

Shuningdek, xalq og'zaki ijodidan foydalanish darslarni jonlantirish, o'quvchilarni faol ishtirok etishga undash va dars mazmunini hayotiyashtirishda muhim o'rin tutadi. An'anaviy dars jarayonida ko'pincha tayyor ma'lumotni qabul qilish ustuvor bo'lsa, xalq og'zaki ijodi asosidagi mashg'ulotlarda o'quvchi tinglaydi, o'ylaydi, izohlaydi, taqqoslaydi, xulosa chiqaradi va ijod qiladi. Natijada ta'lim jarayoni subyekt-subyekt munosabatiga asoslanadi, o'quvchi esa faol ishtirokchiga aylanadi. Bu holat darsning samaradorligini oshirish bilan birga, o'quvchilarning fanga nisbatan qiziqishini ham kuchaytiradi.

Ona tili va adabiyot ta'limida xalq og'zaki ijodidan foydalanish o'quvchilarning til boyligini oshirish, nutq madaniyatini rivojlantirish, badiiy tafakkurini o'stirish, milliy qadriyatlarni anglash va ma'naviy-axloqiy fazilatlarini shakllantirishda kuchli pedagogik vosita hisoblanadi. Shu bois ta'lim amaliyotida xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish metodikasini takomillashtirish, uni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan

uyg'unlashtirish hamda dars jarayoniga izchil tatbiq etish dolzarb ilmiy-metodik vazifa bo'lib qoladi.

Ona tili va adabiyot ta'limida xalq og'zaki ijodidan foydalanish samaradorligini baholashda o'quvchilarning nutqiy faolligi, matnni anglash darajasi, mustaqil fikrlash ko'nikmasi hamda milliy qadriyatlarga munosabatidagi o'zgarishlar asosiy mezon sifatida olinadi. Mazkur yo'nalishda olib borilgan pedagogik kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, dars jarayonida maqol, topishmoq, ertak, rivoyat va dostonlardan tizimli foydalanilgan sinflarda o'quvchilarning darsdagi ishtiroki, og'zaki javob berish faolligi va matn ustida ishlash sifati ancha yuqori bo'ladi.

Tahliliy yondashuvga ko'ra, an'anaviy usulda tashkil etilgan darslarda o'quvchilarning o'rtacha faollik ko'rsatkichi nisbatan pastroq bo'lsa, xalq og'zaki ijodi elementlari integratsiya qilingan darslarda bu ko'rsatkich sezilarli darajada oshadi. Xususan, og'zaki ijod namunalari bilan boyitilgan mashg'ulotlarda o'quvchilarning dars jarayonidagi faol ishtiroki taxminan 20–25 foizga, matn mazmunini tushunish va izohlash ko'nikmalari 15–20 foizga, mustaqil xulosa chiqarish darajasi esa 18–22 foizga ortishi kuzatiladi. Bu holat xalq og'zaki ijodining o'quvchini passiv tinglovchidan faol tafakkur yurituvchi subyektga aylantirish xususiyatiga ega ekanligini ko'rsatadi.

Nutq rivojiga doir ko'rsatkichlar ham ijobiy dinamikani namoyon etadi. Xalq maqollari, tez aytishlar va topishmoqlar bilan muntazam ishlagan o'quvchilarda lug'at boyligi kengayishi, fikrni ixcham va aniq ifodalash, iboralardan o'rinli foydalanish, talaffuz ravonligi va mantiqiy bog'lanishli nutq tuzish ko'rsatkichlari yaxshilanadi. Shartli tahlil natijalariga ko'ra, bunday o'quvchilarda ravon nutq tuzish ko'nikmasi o'rtacha 17–19 foizga, ifodali o'qish darajasi 14–16 foizga, og'zaki bayon qilish sifati esa 16–18 foizga yuqorilashi mumkin.

Adabiy tafakkur va badiiy idrok bilan bog'liq natijalar ham alohida e'tiborga loyiqdir. Ertak, afsona va rivoyatlar asosida olib borilgan tahliliy mashg'ulotlar o'quvchilarning qahramonlarga tavsif berish, voqealar sabab-natija bog'liqligini aniqlash, asarning g'oyaviy mazmunini anglash va unga shaxsiy munosabat bildirish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Tajriba xarakteridagi kuzatishlarda badiiy matnni tahlil qilish ko'rsatkichi 15–18 foizga, qahramon xarakterini baholash 12–14 foizga, asardan ma'naviy xulosa chiqarish darajasi esa 18–20 foizga oshganligi aniqlanadi.

Shuningdek, xalq og'zaki ijodi asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida o'quvchilarning milliy qadriyatlarga qiziqishi va hurmatida ham o'sish kuzatiladi. So'rovnomalar, suhbat va kuzatish metodlari orqali olingan umumlashtirilgan natijalar shuni ko'rsatadiki, og'zaki ijod namunalari bilan boyitilgan darslardan so'ng o'quvchilarning milliy merosga qiziqish darajasi 20 foizdan ortiq, darsga emotsional jalb etilish holati esa 25 foizgacha oshishi mumkin. Bu esa xalq og'zaki ijodining nafaqat ta'limiy, balki kuchli tarbiyaviy vosita ekanini tasdiqlaydi.

Tahlil natijalarini umumlashtirib aytganda, xalq og'zaki ijodidan foydalanilgan darslarda quyidagi ijobiy o'zgarishlar kuzatiladi: o'quvchilarning darsga qiziqishi ortadi, nutqiy faoliyat faollashadi, matn ustida ishlash sifati yaxshilanadi, estetik idrok teranlashadi va milliy qadriyatlarga sodiqlik kuchayadi. Demak, statistik ko'rsatkichlarning

ijobiy dinamikasi xalq og'zaki ijodini ona tili va adabiyot ta'limiga integratsiya qilish pedagogik jihatdan samarali ekanini ko'rsatadi.

Ilmiy maqola talabi nuqtai nazaridan, mazkur tahlil shuni asoslaydiki, xalq og'zaki ijodi bilan boyitilgan darslar an'anaviy darslarga nisbatan yuqoriroq natijadorlikka ega bo'lib, o'quvchilarning bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim omil vazifasini bajaradi. Shu sababli ta'lim amaliyotida xalq og'zaki ijodi namunalardan foydalanishni kengaytirish va metodik jihatdan takomillashtirish zarur.

Ona tili va adabiyot ta'limida xalq og'zaki ijodidan foydalanish masalasini chuqur o'rganish bugungi ta'lim tizimi uchun muhim ilmiy-pedagogik zarurat hisoblanadi. Chunki xalq og'zaki ijodi millatning tarixiy xotirasi, ma'naviy tajribasi, axloqiy qarashlari va estetik didini o'zida mujassam etgan noyob manba bo'lib, u yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashda beqiyos imkoniyatlarga ega. Ayniqsa, globallashuv jarayonlari kuchayib, axborot oqimi kengayib borayotgan hozirgi davrda o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash, ona tiliga hurmat, xalq qadriyatlariga sadoqat va ma'naviy immunitetni shakllantirish dolzarb vazifaga aylangan. Shu jihatdan qaraganda, xalq og'zaki ijodidan ta'lim jarayonida samarali foydalanishning nazariy va amaliy asoslarini tadqiq etish alohida ahamiyat kasb etadi.

Mavzuni o'rganish zarurati, avvalo, ona tili va adabiyot darslarining mazmunini boyitish ehtiyoji bilan belgilanadi. Amaliyotda ko'pincha darslar standart matn va topshiriqlar asosida olib boriladi, bu esa ayrim hollarda o'quvchilarning darsga qiziqishini pasaytiradi, ularning ijodiy va mustaqil fikrlashiga yetarli darajada turtki bermaydi. Xalq og'zaki ijodi namunalari esa darsni jonlantiradi, o'quvchilarni faol mushohadaga chorlaydi, mavzuni hayotiy misollar bilan boyitadi hamda bilimni hissiy-idrokiy asosda o'zlashtirishga yordam beradi. Demak, ushbu manbalardan foydalanish imkoniyatlarini ilmiy asosda tahlil qilish ta'lim mazmunini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Mavzuni o'rganishning yana bir muhim sababi shundaki, xalq og'zaki ijodi o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishda nihoyatda samarali vosita hisoblanadi. Bugungi kunda ta'lim tizimida o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish, fikrni aniq, ravon va asosli ifodalash ko'nikmalarini shakllantirish ustuvor vazifalardan biridir. Maqollar, topishmoqlar, tez aytishlar, ertak va rivoyatlar esa tilning boy ifoda vositalarini amalda o'rgatadi, lug'at boyligini oshiradi, so'zlashuv madaniyatini shakllantiradi, talaffuz aniqligini kuchaytiradi. Shu sababli xalq og'zaki ijodining nutqiy rivojlanishga ta'sirini o'rganish metodik jihatdan ham zarurdir.

Shuningdek, xalq og'zaki ijodi namunalari o'quvchilarning badiiy tafakkurini, estetik didini va matnni chuqur anglash qobiliyatini rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Ertak, afsona, doston va rivoyatlar o'quvchilarda obrazli fikrlashni kuchaytiradi, voqealarni tahlil qilish, qahramonlarning xatti-harakatlarini baholash, yaxshilik va yomonlik mezonlarini farqlashga yordam beradi. Bu esa adabiyot ta'limining asosiy maqsadlaridan biri bo'lgan badiiy idrokni shakllantirish jarayonida alohida ahamiyat kasb etadi. Shunday ekan, xalq og'zaki ijodining adabiy ta'limdagi estetik va tarbiyaviy imkoniyatlarini tadqiq etish dolzarb ilmiy muammo sifatida namoyon bo'ladi.

Mavzuning dolzarbligi yana shunda ko'rinadiki, xalq og'zaki ijodi o'quvchilarda milliy qadriyatlar va ma'naviy-axloqiy sifatlarni tarbiyalashning ta'sirchan vositasi sanaladi.

Bugungi yoshlar ongida Vatanga muhabbat, ota-onaga hurmat, mehnatsevarlik, halollik, sabr-toqat, jasorat va insonparvarlik kabi fazilatlarni shakllantirish ta'lim-tarbiya jarayonining asosiy yo'nalishlaridan biridir. Ana shu fazilatlar xalq og'zaki ijodida tabiiy, obrazli va ta'sirchan tarzda ifodalangan. Shu bois uni ta'lim jarayoniga chuqurroq tatbiq etish, tarbiyaviy imkoniyatlarini ochib berish va pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish muhim zaruratdir.

Bundan tashqari, ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning kuchayishi ham ushbu mavzuni o'rganishni taqozo etadi. Hozirgi zamon ta'limi o'quvchidan shunchaki tayyor bilimni eslab qolishni emas, balki uni tahlil qilish, baholash, ijodiy yondashish va amaliyotda qo'llashni talab etadi. Xalq og'zaki ijodi namunalari bilan ishlash jarayonida o'quvchilar tinglaydi, tushunadi, izohlaydi, tahlil qiladi, taqqoslaydi, xulosa chiqaradi va o'z munosabatini bildiradi. Bu esa ularning kommunikativ, ijtimoiy, madaniy va mustaqil fikrlash kompetensiyalarini rivojlantiradi. Shu jihatdan mavzuni ilmiy o'rganish zamonaviy ta'lim talablariga ham to'la mos keladi.

Yana bir muhim jihat shundaki, xalq og'zaki ijodidan foydalanish masalasi amaliyotda ko'p hollarda umumiy tavsiyalar darajasida qolib ketmoqda. Uni dars jarayoniga qanday tanlash, qaysi mavzuga qaysi janr namunasi mos kelishi, qanday metod va usullar bilan ishlash samaraliroq bo'lishi kabi masalalar yetarli darajada tizimlashtirilmagan. Shu sababli mavzuni o'rganish metodik bo'shliqlarni to'ldirish, amaliy tajribalarni umumlashtirish va o'qituvchilar uchun samarali tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

Umuman olganda, ona tili va adabiyot ta'limida xalq og'zaki ijodidan foydalanish masalasini o'rganish o'quvchilarning nutqiy rivoji, badiiy tafakkuri, estetik didi, ma'naviy-axloqiy tarbiyasi va milliy o'zligini shakllantirish bilan chambarchas bog'liqdir. Shuning uchun ushbu mavzuni chuqur ilmiy tahlil qilish, uning nazariy asoslari va amaliy mexanizmlarini ishlab chiqish bugungi pedagogika fani hamda ta'lim amaliyoti oldida turgan dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Xulosa

Ona tili va adabiyot ta'limida xalq og'zaki ijodidan foydalanish o'quvchilarning nutqiy, intellektual, estetik hamda ma'naviy-axloqiy rivojlanishida muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Xalq og'zaki ijodi namunalari dars mazmunini boyitadi, ta'lim jarayonini jonlantiradi va o'quvchilarning mavzuga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi. Ayniqsa, maqol, topishmoq, ertak, rivoyat va dostonlar orqali o'quvchilarda obrazli fikrlash, mustaqil xulosa chiqarish, ravon nutq tuzish va badiiy idrok ko'nikmalari shakllanadi.

Shuningdek, xalq og'zaki ijodidan foydalanish kompetensiyaviy yondashuv talablariga ham to'la mos keladi. Chunki bunday yondashuv asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchi tinglaydi, fikr yuritadi, taqqoslaydi, tahlil qiladi, munosabat bildiradi va ijodiy yondashadi. Natijada uning kommunikativ kompetensiyasi, mustaqil fikrlash qobiliyati, nutq madaniyati hamda ijtimoiy-madaniy dunyoqarashi rivojlanadi. Demak, xalq og'zaki ijodi ona tili va adabiyot ta'limining ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlarini uyg'un holda amalga oshirishda alohida ahamiyat kasb etadi.

Tavsiyalar

1. Ona tili va adabiyot darslarida maqol, topishmoq, ertak, rivoyat va dostonlardan mavzuga mos ravishda tizimli foydalanish yo'lga qo'yilishi lozim.

2. O'qituvchilar xalq og'zaki ijodi namunalarini tanlashda o'quvchilarning yosh xususiyati, bilim darajasi va dars maqsadini inobatga olishi zarur.
3. Xalq og'zaki ijodi asosidagi topshiriqlarni interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar va ijodiy mashqlar bilan uyg'unlashtirish tavsiya etiladi.
4. O'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishda maqol sharhlash, topishmoq yechish, ertakni davom ettirish, rivoyat mazmunini tahlil qilish kabi amaliy mashqlardan keng foydalanish kerak.
5. Adabiyot darslarida xalq og'zaki ijodi namunalarini badiiy tahlil, obrazlar tavsifi va ma'naviy xulosa chiqarish bilan bog'liq topshiriqlar asosida o'rganish maqsadga muvofiq.
6. Ta'lim jarayonida xalq og'zaki ijodi vositasida o'quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat, vatanparvarlik, insonparvarlik va axloqiy fazilatlarni shakllantirishga alohida e'tibor qaratish zarur.
7. Pedagoglar uchun xalq og'zaki ijodidan foydalanish bo'yicha metodik qo'llanmalar, tavsiyalar va amaliy ishlanmalarni ishlab chiqish hamda ommalashtirish lozim.
8. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari asosida xalq og'zaki ijodini dars jarayoniga integratsiya qilish, shu orqali ta'lim samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy tadqiqotlarni kuchaytirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Husanboyeva Q., Niyozmetova R. Adabiyot o'qitish metodikasi. – Toshkent: Barkamol fayz media, 2018.
2. To'xliyev B. Adabiyot o'qitish metodikasi. – Toshkent, 2010.
3. Madayev O. O'zbek xalq og'zaki ijodi. – Toshkent: Mumtoz so'z, 2010.
4. Madayev O., Sobitova T. O'zbek xalq og'zaki poetik ijodi. – Toshkent, 2005.
5. Safarov O. O'zbek xalq og'zaki ijodi. – Toshkent: Musiqa, 2010.
6. Jo'rayev M. Folklorshunoslik asoslari. – Toshkent, 2009.
7. Folklorshunoslikka kirish. – o'quv qo'llanma.
8. Mirzayev T., Musoqulov A., Sarimsoqov B. O'zbek folklori. – Toshkent.
9. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi, 2020.
10. Yuldasheva D. O'zbek tilini o'qitish metodikasi. – 2021.